

De rosse vleermuis is een van de soorten waarvoor de laanbomen in Griendtsveen belangrijk zijn als verblijfplaats. Foto Paul van Hoof.

Hoe wegen we potenties voor vleermuizen mee bij een ingreep?

Woningnood in Griendtsveen

In 2006 deed ik onderzoek naar het belang van laanbomen voor vleermuizen in Griendtsveen, gemeente Horst aan de Maas. Dit dorp ligt in de Peel-regio en kenmerkt zich door het grote aantal laanbomen dat vrijwel uitsluitend uit Amerikaanse eiken bestaat. Het onderzoek vond plaats in dienst van de Zoogdierverseniging en in opdracht van de Dienst Landelijk Gebied. De aanleiding was het plan om een deel van de bomen te vervangen door nieuwe bomen. Het kappen van de oude bomen zou nadelig kunnen zijn voor vleermuizen. Om duidelijk te krijgen wat de gevolgen zouden kunnen zijn werd niet alleen het actuele gebruik onderzocht maar werden ook de potenties beoordeeld.

Peter Twisk

Het dorp Griendtsveen ligt in Noord-Limburg tegen de Mariapeel aan. Het dorp is ontstaan tegen het einde van de 19e eeuw, tijdens de ontginning van dit deel van de Peel. De Amerikaanse eik was toen 'in de mode' en werd op grote schaal aangeplant

op de kaden die langs de ontwateringskanalen werden aangelegd. De meeste van deze bomen zijn nu dus ruim honderd jaar oud. Op die leeftijd neemt de hoeveelheid dood hout in de bomen toe, wat risico's voor passanten met zich meebrengt. Ook

had recent de verhoging van het waterpeil in de Mariapeel een negatieve invloed op de conditie van een deel van de bomen, met eveneens een toename van dood hout als gevolg. Naar de huidige inzichten van landschapsinrichting en natuurbeheer

wilde de gemeente delen van de laanbomen ineens vervangen en daarbij een andere boomsoort aanplanten. De bewoners van Griendtsveen zijn echter aan de Amerikaanse eiken gehecht en zien liever dat ze op kleinere schaal vervangen worden.

Vleermuisonderzoek Om bij uitvoering van de plannen en het beheer van de bomen rekening te kunnen houden met vleermuizen liet de Dienst Landelijk Gebied een onderzoek uitvoeren naar het gebruik van de bomen door vleermuizen. Bij de Zoogdiervereniging leefde de verwachting dat het aanbod aan holten in de bomen een beperkende factor kon zijn. Daarom werd voorgesteld niet alleen naar het feitelijk gebruik te kijken maar ook naar de potenties van de bomen voor vleermuizen. Op die manier zou duidelijk worden of, en zo ja hoeveel speelruimte er was voor de vleermuizen. Dit onderzoek werd uitgevoerd in 2006. In totaal ging het om 1400 laanbomen, met daarnaast nog tientallen bomen in enkele kleine percelen. In de zomer werden eerst de bomen afgezocht op voor vleermuizen geschikte holten. Vervolgens werden met behulp van een batdetector verblijfplaatsen van vleermuizen in kaart gebracht. In het najaar werden ook paarverblijfplaatsen geïnventariseerd. In de winter werden zo veel mogelijk holten met behulp van een boomcamera geïnspecteerd op vleermuizen.

Resultaten In 56 bomen werden holten vastgesteld, die geschikt waren of mogelijk geschikt waren als verblijfplaats voor vleermuizen. Bomen met losse schors zijn niet meegeteld, tenzij hier een verblijfplaats werd vastgesteld. Van onder andere de gewone en ruige dwergvleermuis is bekend, dat ze ruimten achter losse schors als verblijfplaats kunnen gebruiken. Bij 19 van deze 56 bomen werden ook verblijfplaatsen van vleermuizen vastgesteld of kon worden aangenomen dat deze aanwezig waren. Zie tabel 1 voor een overzicht

van soorten en typen verblijfplaatsen. Op zes plaatsen werden daarnaast aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van verblijfplaatsen, maar hier konden geen specifieke bomen van worden aangewezen. Deze staan niet in tabel 1. In totaal waren dus in 25 bomen verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig of waarschijnlijk aanwezig (zie figuur 1). Een van de vermelde verblijfplaatsen werd door zowel watervleermuizen als rosse vleermuizen gebruikt. Winterverblijfplaatsen werden niet gevonden. Van de waargenomen baltzende gewone dwergvleermuis is in tien gevallen aannemelijk, dat ze een verblijfplaats in een boom hadden. Doordat deze soort rondvliegt tijdens de balts, zijn zulke verblijfplaatsen moeilijk exact vast te stellen. Bovendien kan de balts op een afstand van honderden meters van de paarverblijfplaats plaatsvinden. Ook om andere redenen kan het moeilijk zijn verblijfplaatsen van vleermuizen exact te lokaliseren. Zo kan een groep dieren op een bepaald moment bij de ene boom zwermen en enkele ogenblikken later bij een boom tientallen meters verderop naar binnengaan.

De ingreep Zoals hiervoor vermeld werd er op verschillende manieren gekeken naar de bomen en de wijze waarop ze vervangen moesten worden. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt en de visie van een landschapsarchitect dienden de bomen over de lengte van een hele weg ineens gekapt en vervangen te worden. De bewoners van Griendtsveen hadden zich echter uitgesproken voor het op kleine schaal vervangen van de bomen. Vanuit veiligheidsoogpunt waren de bomen langs doorgaande routes een bron van zorg. Daar kwam bij dat recent het waterpeil in de omringende Peel verhoogd was, iets wat de conditie van de Amerikaanse eiken geen goed had gedaan. Door een boomonderhoudsbedrijf waren alle 1400 bomen het jaar daarvoor getaxeerd. Met name langs de Kanaalweg, het oostelijke deel van het onderzoeksge-

bied, waren bomen in slechte conditie. Hier zouden alle 140 aanwezige bomen gekapt moeten worden. In deze bomen waren vijf verblijfplaatsen aanwezig. In totaal zouden dertien bomen met mogelijk geschikte holten en vijf bomen waarin verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig waren gerooid worden. De Flora- en faunawet vereist dat men alles doet wat redelijkerwijs gevergd kan worden om nadelige gevolgen voor beschermde soorten te voorkomen en dat er voorafgaande aan een ingreep eerst alternatieven worden geboden.

Woningnood? Op basis van de resultaten zou verondersteld kunnen worden dat het wel snor zit voor boombewonende vleermuizen in Griendtsveen. In slechts 25 van de 56 bomen met (mogelijk) geschikt holten werden vleermuizen gevonden. Dan kan het toch geen kwaad als er enkele, of zelfs tientallen van deze bomen zouden verdwijnen? Op basis van deze cijfers zou je tot die conclusie kunnen komen. Vanuit de kennis die nu beschikbaar is over het gedrag van vleermuizen is dat echter onjuist. Van zowel de rosse vleermuis, de watervleermuis als de gewone grootoorvleermuis is bekend dat dieren zeer regelmatig verhuizen tussen boomholten^{1,2,3}. Door onderzoek aan gezwenderde dieren kon worden vastgesteld dat ze eens per 2-4 dagen verhuizen en tot 18 verschillende verblijfplaatsen gebruiken. De redenen voor het verhuizen zijn niet bekend, maar aangenomen wordt dat daarmee vermeden wordt dat ze een makkelijk prooi worden voor predators als de bosuil en dat verschillen in het microklimaat van boom-

De lanen met Amerikaanse eiken vormen een karakteristiek deel van Griendtsveen. Foto Peter Twisk.

Langs de Kanaalweg zouden alle 140 bomen gekapt moeten worden. Foto Peter Twisk.

holten een rol spelen.

Verder moet ook bedacht worden dat vleermuizen niet de enige dieren zijn die boomholten gebruiken. Naast vogels als specht, spreeuw en kauw gebruiken ook de eekhoorn, steen- en boommarter en tal van insecten als wespen en mieren graag holten in bomen. En ook tussen vleermuissoorten zal er concurrentie zijn om boomholten. Daar tegenover staat dat tijdens het onderzoek bleek dat vleermuizen beter zijn in het vinden van boomholten dan de vleermuisonderzoeker: verblijfplaatsen bleken aanwezig te zijn op plaatsen waar geen holten waren gevonden. Waarschijnlijk zijn er dan ook meer holten aanwezig dan de 56 die tijdens het onderzoek werden vastgesteld. Toch is het veel aannemelijker dat er een gebrek is aan boomholten dan dat er een overschot is.

Uitkomst Het vleermuisonderzoek had als uitkomst

dat zo veel mogelijk bomen met holten gespaard bleven. Zo zijn alle bomen langs de Kanaalweg die geen direct gevaar voor verkeer vormden blijven staan. Bij overleg met het boomonderhoudsbedrijf bleek dat ook andere bomen met holten gespaard konden blijven. Een deel van de lanen waar alleen zo nu en dan wandelaars passeren werd als vleermuisreservaat bestempeld. Ter vervanging van bomen met holten die niet behouden konden blijven zijn vleermuis

muiskasten opgehangen.

Toch is het verhaal daarmee niet afgelopen. In juli 2014 organiseerde de gemeente Horst aan de Maas een overleg met de bewoners van Griendtsveen om te komen tot een revitaliseringsplan van de lanen. Je zou er als vleermuis slapeloze dagen van krijgen....

Peter Twisk werkt als ecooloog bij Regelink Ecologie & Landschap.

Vleermuissoort	Aantal en type verblijfplaatsen	Aantal vleermuizen	Type holte
Watervleermuis	5 zomerverblijfplaatsen 1 kraamverblijfplaats	238*	6 spechtengaten
Rosse vleermuis	1 zomerverblijfplaats 4 paarverblijfplaatsen	ten minste 5	2 spechtengaten 3 onbekend
Ruige dwergvleermuis	1 zomerverblijfplaats 4 paarverblijfplaatsen	ten minste 4	1 lengtescheur 2 holten achter schors 3 onbekend
Gewone grootoorvleermuis	4 zomerverblijfplaatsen	ten minste 4	1 spechtengat 3 onbekend

Tabel 1 Vleermuissoorten met aantal en type verblijfplaatsen in bomen in Griendtsveen.

* = omdat verblijfplaatsen niet tegelijkertijd geteld werden zijn dubbeltellingen niet uitgesloten.

Figuur 1 Een overzicht van verblijfplaatsen in bomen.

- zomer- of kraamverblijfplaats
- paarverblijfplaats.

De lichte symbolen betreffen verblijfplaatsen waarvan de exacte locatie niet kon worden bepaald

Verder lezen?

Zie voor literatuur naar aanleiding van dit artikel www.zoogdiervereniging.nl/zoogdier. Referenties in dit artikel verwijzen naar op deze website vermelde publicaties.